

TULEKÂ

veyt b. Abdüluzzâ, Ebû's-Senâbil b. Ba'kek, Cübeyr b. Mut'im gibi isimler yer almaktadır.

Hz. Peygamber'in Mekkeliler hakkında bir lutuf ve merhamet ifadesi olarak kullandığı tulekâ kelimesi sonraları siyasal bağlamda eleştirel bir anlam kazanmış ve Kureyşliler'in Resûl-i Ekrem'e karşı son ana kadar direnip düşmanlık ettiklerini ve İslâm'ı istemeden benimsediklerini hatırlatan bir ifadeye dönüşmüştür. Bunlar hakkında ilk olumsuz kanaatler Mekke'nin fethinden kısa bir süre sonra gerçekleşen Huneyn Gazvesi'nde görülür. Savaşın başlangıcında İslâm ordusu baskına uğrayıp dağılınca tulekâdan olanlar da sağa sola kaçmış, bazıları İslâm ordusunun yenilgiye uğramasına sevinmiştir. Savaşın ardından bir kısım sahâbiler bunların münafiklığına kanaat getirmiş, Resûl-i Ekrem'e onların öldürülmesini teklif etmiş, ancak bu teklif kabul görmemiştir (Müslim, "Cihâd", 134; *Müsned*, III, 190, 286). Tulekâ terimi, daha dar çerçevede Mekke'nin fethi sırasında şehrin lideri sıfatıyla tulekânın başında yer alan Ebû Süfyân'ın soyundan gelen Emevî hânedanını aşağılamak amacıyla kullanılmıştır. Hz. Ali'nin Muâviye ve Ebû Süfyân için kelimeyi bu bağlamda kullandığı rivayet edilmektedir. Hz. Ali, Muâviye'yi temsilen Habîb b. Mesleme başkanlığında huzuruna gelen üç kişilik heyete şiddetli tepki göstermiş, kendilerini muhatap almaya bile değer bulmadığını söylemiş, bu arada Muâviye hakkında "talîk oğlu talîk" demiştir (Mecdüddin İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 291). Diğer bir rivayette ise Muâviye gibi çok geç müslüman olan bir kişinin halifelik makamına gelişini kabullenemeyen Esved b. Yezîd Hz. Âişe'ye, "Görüyör musunuz, tulekâdan birine biat ediliyor" demiş, Hz. Âişe de, "Şaşırmayın, bu Allah'ın mülküdür, onu dilediğine bağışlar" cevabını vermiştir (İbn Ebû Şeybe, VII, 250). Talîk kelimesi, bugün de mutaassıp Şîa mensupları tarafından Muâviye ve Ebû Süfyân'ı kötülemek için kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecdüddin İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye* (nşr. Salâh b. Muhammed b. Uveyza), Beyrut 1418/1997, III, 123; a.m.f., *el-Kâmil*, III, 291; *Müsned*, III, 190, 280, 286; IV, 168, 310, 363; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikr), IV, 1254; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Saîd el-Lahâm), Beyrut 1409/1989, VII, 250; VIII, 551; Fâkihî, *Ahâbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mekke 1407/1987, III, 74; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1407/1987, II, 161; İbn Ebû Hâtim, *'İlelü'l-hadîs* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Beyrut 1405/1985, II, 221; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selîfî),

Beyrut, ts. (Dârü İhyâi't-türâsî'l-Arabî), II, 347; XXIV, 413-414; a.m.f., *el-Mu'cemü'l-evsaf* (nşr. Mahmûd b. Ahmed et-Tahhân), Riyad 1405/1985, IV, 52; Hâkim, *el-Müstedrek* (nşr. Hamdî ed-Deirdâş Muhammed), Mekke 1420/2000, III, 1041; IV, 1341-1342; VII, 2456; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1353-56, VII, 54; IX, 118; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-azîm*, Beyrut 1385/1966, III, 377; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-bârî* (nşr. Abdülâzîz b. Abdullah b. Bâz), Beyrut 1416/1996, VIII, 370.

S. KEMAL SANDIKÇI

TULEYB b. UMEYR

(طليب بن عمير)

Ebû Adî Tuleyb b. Umeyr (Amr)
b. Vehb el-Kureşî el-Abderî
(ö. 13/634)

Sahâbî.

Ecnâdeyn Savaşı'nda (13/634) otuz beş yaşında şehid düştüğüne göre milâdî 600 yılı civarında doğmuş olmalıdır. Kureyş kabilesinin Benî Abdüddâr soyundan geldiği için Abderî nisbesiyle anılır. Annesi Resûl-i Ekrem'in halası Ervâ bint Abdülmuttalib'dir. Tuleyb, Resûlullah Erkam'ın evinde iken Müslümanlığı kabul etti. Annesinin yanına giderek müslüman olduğunu söyledi ve onun da İslâm'a girmesini istedi. Annesi İslâm'ı seçmesine ve özellikle dayısının oğlunu desteklemesine çok sevindi; fakat kendisinin kız kardeşleriyle birlikte daha sonra müslüman olmayı düşündüklerini söyledi. Tuleyb, dayısı Hamza'nın da İslâmiyet'i kabul ettiğini haber verip teklifinde ısrar edince annesi İslâmiyet'i benimsedi. Resûl-i Ekrem'in şahsına yönelik çirkin davranışlara cesaretle karşı koyan Tuleyb, bir defasında Ebû Cehil'in yanındaki birkaç kişiyle birlikte Hz. Peygamber'in yolunu kesip ona eziyet ettiklerini görünce eline geçirdiği bir devenin çene kemiğiyle Ebû Cehil'in başını yarıdı; bir rivayete göre ise ona tokat attı. Tuleyb'in çene kemiğiyle başını yarıdığı kimse'nin müşriklerden Avf b. Sabre veya Ebû İhâb b. Azîz ed-Dârimî olduğu da zikredilmiştir. Kureyşliler, Tuleyb'i yakalayıp bağladılarsa da dayısı Ebû Leheb'in araya girmesiyle serbest bırakıldı. Tuleyb muhtemelen bu olaydan sonra İslâm'da ilk defa müşrik kanı akıtan kimse diye tanındı. Ebû Leheb'in bu hadise üzerine Tuleyb'i annesine şikâyet ettiği, onun da, "Tuleyb'in en hayırlı günü dayısının oğluna yardım ettiği gündür" anlamında bir beyitle kendisine cevap verdiği kaydedilmektedir.

Zeyneb et-Tâiyye ile evlenen Tuleyb (Vâkîdî, I, 344), müşriklerin eziyetlerinden

kurtulmak için bi'setin altıncı yılında gerçekleşen İkinci Habeşistan hicretine katıldı. Mekkeliler'in Resûl-i Ekrem ile anlaşmalarına dair çıkan asılsız bir haber üzerine bazı müslümanlarla beraber o da Mekke'ye döndü. Daha sonra ilk muhacirlerle birlikte Medine'ye hicret etti. Resûlullah, Tuleyb'i İkinci Akabe Biatı'nda on iki nakibden biri olan Münzir b. Amr el-Ensârî ile kardeş ilân etti. Tuleyb Bedir Gazvesi'ne katıldı. Kaynaklarda onun bu savaşta Utbe b. Gazvân'ın devesine onunla nöbetleşe bindikleri kaydedilir. Daha başka gazvelere de iştirak eden Tuleyb, Bizanslılar'a karşı yapılan Ecnâdeyn Savaşı'nda Cemâziyelevvel 13'te (Temmuz 634) şehid düştü. Onun Yermük Savaşı'nda (15/636) şehid olduğu da kaydedilmiştir. İbn İshak, Tuleyb b. Umeyr'in soyunun devam etmediğini söylemekte (*es-Sire*, s. 206), bilindiği kadarıyla hadis kitaplarında herhangi bir rivayeti bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sire*, s. 156, 206; Vâkîdî, *el-Mecâzi*, I, 344; İbn Hişâm, *es-Sire*², I, 347; II, 5; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 123-124; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 265-266; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 227-228; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XV, 142-148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 94; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 315; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 540-541; Selman Başaran, "Ervâ bint Abdülmuttalib", *DİA*, XI, 317.

MAHMUT KAVAKLIOĞLU

TULEYHA b. HUVEYLİD

(طليحة بن خويلد)

Ebû Âmir Tuleyha b. Huveylid
b. Nevfel el-Esedî
(ö. 21/642 [?])

Resûl-i Ekrem'in sağlığında
peygamberlik iddiasında
bulunanlardan biri.

Necid'de oturan Mudar kabilelerinden Benî Esed'in kâhin ve reislerinden olup Araplar arasında kahramanlığı, savaş yeteneği ve şairliğiyle bilinirdi. Asıl adı Talha'dır. Peygamberlik iddiasında bulunduğu için aşağılama amacıyla Tuleyha (Talhaçık) denilmiştir. Hicretin üçüncü yılının (625) son aylarında Uyeyne b. Hısn ile birlikte Esed ve Fezâre kabilelerini Resûlullah'a karşı savaşmaya çağırdı ve onlardan büyük bir birlik oluşturmayı başardı. Bunu öğrenen Hz. Peygamber, Ebû Seleme el-Mahzûmî kumandasında bir kuvveti onların üzerine gönderdi. Ebû Seleme, Esed kabilesine ait Katan suyuna kadar gitti, onlarla savaşmadan birliklerinin dağıtılmasını sağladı ve çok miktarda ganimet-